

magasságú, határozott irányuk nincsen, csak itt-ott látni rajtuk egy-egy gömbölyű hegyhátat vagy tetőt. (Részletösszefoglalás.)

A hegyrendszer egyes részeit folyóvölgyek választják el egymástól. Arculatán a mélyebben fekvő medencék növelik a változatosságot. Ilyenek a Vág völgyében a lipitói-, Árvában az árvai-medence. A Nyitra folyó a privigyeyi medencén folyik át. Szép medence a Tátrák keleti oldalán a szepesi-, a legnagyobb pedig a gömör-kishonti-medence. (Részletösszefoglalás.)

c) Táblai rajz: Az Északnyugati Kárpátok egyes vonulatait lerajzoljuk (a tanulók a füzetbe), feltüntetjük benne a nevezetesebb völgyeket és medencéket is.

III. *Összefoglalás.* Rövid kérdésekre válaszolva, összefoglaljuk a tanultakat, majd valaki összefüggően mondja el.

1946. december 1. hete

Általános iskola V. osztály

A tanítás anyaga: *Petőfi: A puszta télen.*

I. *Előkészítés.* a) *Számonkérés.* A mult órai olvasmány (költemény) számonkérése, az olvasmányról mondottak felújítása. A házi feladat megbeszélése és ellenőrzése.

b) *Ráhangelés.* Ránk köszöntött a vált, de nem szívesen fogadott tél. Szép a tél, ha jó meleg szobában töltheti az ember s tele van a kamra, meleg ruhában járhatunk szánkázni, játszani. Falun, városban is szép lehet a tél, ha megvan minden, amit mondottunk. De milyen lehet ilyenkor az alföld, a róna, ahol úgy nyargalhat a szél, mint a versenyparipa? Kérdezzük meg az Alföld költőjétől! Ki felelne jobban, ha nem Petőfi!

c) *Célkitűzés.*

II. *Tárgyalás.* 1. A költemény bemutatása.

A PUSZTA TELEN.

Hejh, mostan puszta ám a puszta!
Mert az az őszt olyan gondtalan rossz gazda:
Amit a kikelet
És a nyár gyűjtöget,
Ez nagy könnyelműen mind elfecséreli,
A sok kincsnek a tél csak hült helyét leli.

Nincs ott kinn a juhnyáj méla, kolompjával,
Sem a pásztorlegény kesergő sípjával,
S a dalos madarak
Mind elnémultanak,
Nem szól a harsogó haris a fű közül,
Mégcsak egy kicsiny kis prücsök sem hegedül.

Mint befagyott tenger olyan a sík határ,
Alant repül a nap, mint a fáradt madár,
Vagy hogy rövidlátó

Már öreg korától,
S le kell hajolnia, hogy valamit lásson . . .
Igy sem igen sokat lát a pusztaságon.

Üres most a halászkunyhó és a csöszház:
Csendesek a tanyák, a jószág benn szénáz;
Mikor vályú elé
Hajtják este felé,
Egy-egy bozontos bús tinó el-elbődül,
Jobb szeretne inni kinn a tó vizébül.

Leveles dohányját a béres leveszi
A gerendáról, és a küszöbre teszi,
Mevágja nagyjából,
S a csizmaszárából
Pipát húz ki, rátölt, és lomhám szipákol,
S oda-oda néz: nem üres-e a jászol?

De még a csárdák is ugyancsak hallgatnak,
Csaplár és csaplárné nagyokat alhatnak,
Mert a pince kulcsát
Akár elhajítsák,
Senki sem fordítja feléjük a rudat,
Hóval söpörték be a szelek az utat.

Most uralkodnak a szelek, a viharok,
Egyik fönn a légben magasan kavarg,
Másik alant nyargal
Szikrázó haraggal,
Szikrázik allatta a hó, mint a tűzkő,
A harmadik velök birkózni szemközt jó.

Alkonyat felé, ha fáradtan elülnek,
A rónára halvány ködök települnek,
S csak félig mutatják
A betyár alakját,
Kit éji szállásra prüszögve visz a ló . . .
Háta mögött farkas, feje fölött holló.

Mint kiűzött király országa széléről,
Visszapillant a nap a föld pereméről,
Visszanéz még egyszer
Mérges tekintettel,
S mire elér szeme a tulsó határra,
Leesik fejről véres koronája.

2. A költemény által keltett emlékek, élmények megbeszélése.
3. A költeménynek gondolatsorozatontkénti olvasása.

a) A gondtalan őszt mind elfecsérli a kikelet és a nyár kincseit;

b) Ures, csöndes a mező;

c) A sík határ fölött alacsonyán jár a nap;

d) Csöndesek a tanyak is;

e) A béres dohányt vág és rágyújt;

f) Kihaltak a csárdák is, hóval söpörték be a szelek az utat;

g) Szélvihar a pusztán;

h) Estefelé köd takarja a betyár alakját;

i) Naplemente a téli pusztán.

4. Olvassuk el még egyszer, újra folytatólágosan az egész költeményt, hogy most már tudatosan gyönyörködjünk szépségeiben!

5. Alaki tárgyalás. Keressünk a költeményben szép kifejezéseket, hasonlatokat, megszemélyesítéseket stb.

Hasonlatok: Mint befagyott tenger, olyan a sík határ...

Mint kiűzött király országa széléről,

Viszcapillant a nap a föld pereméről...

Megszemélyesítések: Mert az az őszt olyan gondtalan rossz gazda:

Amit a kikelet

És a nyár gyűjtöget,

Ez nagy könnyelműen mind elfecsérli,

A sok kincsnek a tél csak hült helyét deli.

Még csak egy kicsiny prücsök sem hegedül...

Alant repül a nap...

S le kell hajolnia, hogy valamit lásson:

Igy sem igen sokat lát a pusztaságon...

De még a csárdák is ugyancsak hallgatnak...

Hóval söpörték be a szelek az utat...

Most uralkodnak a szelek, a viharak...

Egyik fenn a légben magasan kavarog,

Másik alant nyargal

Szikrázó haraggal...

A harmadik velük birkózni szemközt jó.

A rónára halvány ködök települnek,

S csak félig mutatják

A betyár alakját...

Ezek a szép hasonlatok, megszemélyesítések teszik olyan elevenné, élővé Petőfi verseit. Még ezt a kietlen téli pusztát is annyi eleven étellel festi, hogy szinte él, mozog benne minden. Jellemző ez Petőfi minden leíró költeményére. Milyen leíró költeményeit ismerjük már? Hasonlítsuk össze az olvasottakat! Mondjunk szép hasonlatokat, megszemélyesítéseket azokból a költeményekből! A hasonlat és a megszemélyesítés nagyban

fokozza egy leírás szépségét, az olvasó (hallgató) mintegy lelki szemei előtt látja a megelevenedő tájat, vidéket.

6. Vonatkoztatás. Mivel tehetjük mi is elevenebbé, érdekesebbé leírásainkat, általában írásműveinket, fogalmazványainkat? Ezzel szemléletesebbé tehetjük fogalmazásainkat.

III. *Összefoglalás.* a) A költeményt újból elolvastatjuk, tartalmát röviden elmondattuk.

b) Házi feladat: A mi téli falunk (városunk). Meglátom, hogyan teszitek fogalmazástokat szemléletessé? Mivel tehetjük írásainkat szemléletessé? (Hasonlatokkal, megszemélyesítésekkel.)

1946. december 2. hete.

Általános iskola VI. osztály.

A tanítás anyaga: *Petőfi: A téli esték* c. költeménye.

I. *Előkészítés.* 1. Számonkérés. A mult órán olvasott olvasmány alap gondolatának felújítása, tartalmának elmondatása. Milyen műfajú olvasmány volt? (Leírás, elbeszélés, elmélkedés, stb.) A házi feladatok megtekintése, néhány felolvasása, bírálata alaki és tartalmi, majd helyesírás szempontjából.

2. Ráhangelés. Itt a tél. Behúzódik ember, állat a szabadból. Megkisebbedik a világ: legjobb a meleg szobában! Hogyan tölti a falusi ember a hosszú téli estéket? Kérdezzük meg Petőfit!

3. Célkitűzés. Olvassuk el „A téli világ” című szép költeményét. Könyvekben megtaláljátok a ——— lapon. Keressétek meg. Figyeljétek a könyvet, olvassom.

II. *Tárgyalás.* a) A költőt már nem kell bemutatni, így azonnal rátérek a költemény bemutatására.

A TÉLI ESTEK.

Hova lett a tarka szivárvány az égről?
 Hova lett a tarka virág a mezőkről?
 Hol van a patakzaj, hol van a madárdal,
 S minden éke, kincse a tavasznak s nyárnak?
 Oda van mind! csak az emlékezet által
 Idéztetnek föl, mint halvány síri árnyak.
 Egyebet nem látni hónál és fellegnél;
 Koldussá lett a föld, kirabolta a tél.

Olyan a föld, mint egy vén koldus, valóban,
 Vállain fejez, de feltos takaró van,
 Jéggel van foltozva, itt-ott rongyos is még,
 Sok helyen kilátszik mezítelen teste,
 Úgy áll a hidegben s didereg... az inség
 Vastagon van bágyadt alakjára festve.
 Mit csinálna kinn az ember ilyen tájban?
 Mostan ott benn szép az élet a szobában.